

RAPORTTI HÄMEEN METSO -YHTEISTOIMINTAVERKOSTON TOIMINNASTA

Henrik Lindberg
Riikka Fennander
Väinö Turpeinen

2.11. 2006

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Hallinto ja rahoitus.....	3
3. Toiminta	3
3.1. Monimuotoisuuden lisääminen	3
3.2. Koulutus (osaamisen lisääminen)	4
3.3. Toimintakulttuurin kehittäminen	5
3.4. Tiedotus	5
4. Arviointi	5
4.1. Toimijoiden kokemukset	5
4.2. Maanomistajien kokemukset	7
4.3. Kohteiden arviointi	9
5. Yhteenveto ja kehittämissuhteita	9

LIITTEET

Liite 1 – hankkeen toimintaelimet	11
Liite 2 – prosessikuvaus	13
Liite 3 – kohdetaulukko	15
Liite 4 – kohdekartta	16
Liite 5 – pisteytyskokeilu	16

1. Johdanto

Asikkalassa, Lammilla, Padasjoella ja Tuuloksessa toimiva Hämeen Metso-yhteistoimintaverkostohanke on yksi neljästä METSO-ohjelman yhteistoimintaverkosto-kokeiluhankkeesta. Hanke alkoi 1.1.2004 ja päättyi 31.12.2006. Hankkeen tarkoituksena on kehittää ja kerätä kokemuksia yhteistoimintaverkostosta sekä esitellä, kokeilla ja tuoda esiin vapaaehtoisen suojelun eri keinojen toimivuutta sekä niiden avulla turvata alueen metsäluonnon monimuotoisuutta. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin monimuotoisuuden lisääminen, osaamisen lisääminen sekä toimintakulttuurin kehittäminen.

2. Hallinto ja rahoitus

Hämeen Metson koordinaatiosta on vastannut Hämeen ammattikorkeakoulun Evon yksikkö. Koordinaattori on vastannut hankkeen budjetista, yleishallinnosta, hankerekisteristä, yhteydenpidosta, mallikohteiden laadinnasta, tiedotuksesta sekä raportoinnista. Koordinaattorin apuna on toiminut noin kerran kuukaudessa kokoontunut projektiryhmä, joka on vastannut toiminnan suunnittelusta, yleisistä hankkeen linjauksista sekä hankkeiden käsittelystä. Hankesuunnitelmat, budjetit ja toimintakertomukset on niinkään käsitelty projektiryhmässä. Projektiryhmään ovat kuuluneet metsä- ja ympäristöviranomaisien, alueen metsänhoitoyhdistysten sekä luonnonsuojelupiirin ja metsänomistajien edustajat (liite 1). Yhteistoimintaverkoston muut toimijat on kutsuttu mukaan laajempaan verkostoryhmään, joka on kokoontunut kahdesti vuodessa. Verkostoryhmäseminaareissa on tiedotettu valtakunnallisen METSO-ohjelman sekä Hämeen Metson kulloisestakin tilanteesta, jaettu Metso-materiaalia sekä tarjottu verkostoryhmän jäsenille tilaisuus tuoda esiin omia kokemuksia ja toiveita Hämeen Metson toiminnasta ja sen kehittämisestä. Verkostoryhmän yhtenä päätarkoituksena on ollut osaltaan edistää tavoitteeksi asetetta toimintakulttuurin kehittämistä.

Hanketta on rahoitettu Maa- ja metsätalousministeriöstä ensimmäisen vuoden aikana sekä kahden viimeisen vuoden aikana Ympäristöministeriöstä. Hankkeen sisäinen budjetti on päätetty projektiryhmässä ja siinä koordinaation ohella rahoitusta ovat saaneet projektiryhmään kuuluneet toimijat. Projektirahoituksen ohella hanke on saanut rahoitusta kohdehankintojen toteuttamiseen sekä Maa- ja metsätalousministeriöltä että Ympäristöministeriöltä. Nämä rahat on kohdennettu suoraan toteuttaville viranomaisille. Hämeen-Uudenmaan metsäkeskukselle ja Hämeen ympäristökeskukselle.

3. Toiminta

3.1. Monimuotoisuuden lisääminen

Hämeen Metson yhtenä päätavoitteena on ollut luoda toimintaympäristömalli eri Metso-ohjelman keinovalikoiman käytöstä, saattaa se maanomistajien ja muiden toimijoiden tietoon sekä konkreettisesti saada kohdesopimuksia aikaiseksi.

Hämeen Metsolla on käytössä ilmoittautumislomake sekä tarkempi maastolomake, jonka avulla kohteet voidaan ilmoittaa. Yleisesti on käytetty myös esim.

luonnonarvokaupan ilmoituslomakkeita. Vaikka ilmoitukset on ensisijaisesti pyydetty lähettämään koordinaattorille tai projektiryhmälle on ilmoituksia lähetetty myös suoraan Metsäkeskukseen sekä Ympäristökeskukseen. Useissa ilmoituksissa on ilmoituksen laadinnassa apuna toiminut paikallinen metsänhoitoyhdistys.

Kaikki ilmoitukset on käsitelty projektiryhmässä, jossa on

- a) arvioitu kohteen soveltuvuus pääosin luonnonsuojelubiologisten kriteerien pohjalta
- b) mikäli kohde on todettu ilmoittautumislomakkeen perusteella soveliaaksi on arvioitu kohteelle soveliaain rahoitusvaihtoehto
- c) valitun vaihtoehdon perusteella sovittu henkilö, joka vastaa asian eteenpäin viemisestä metsänhoitoyhdistyksen ja maanomistajan kanssa
- d) varmistettu kohteen soveliaisuus maastokäynnillä (joko projektiryhmä yhteisesti tai kohdetta toteuttava henkilö)

Mikäli kohdetta ei ole katsottu toteuttamiskelpoiseksi on päätöksestä perusteluineen tiedotettu maanomistajalle.

Eri rahoitusmuotojen toteuttamisesta on hankkeessa laadittu erillinen prosessikuvaus (liite 2). Käytännössä prosessikuvauksessa esitettyä käytäntöä on jonkin verran yksinkertaistettu. Kuvauksessa mainittu projektiryhmän lausunto on pikemminkin perusteltu kokouspöytäkirjoista ilmi käyvä päätös ja yleensä projektiryhmä ei ole käsittelyn jatkovaiheessa antanut lausuntoa.

Hankkeen aikana on kohdeilmoituksia tullut yhteensä 62 erillistä kohdetta 54 maanomistajalta (tilanne 3.11. 2006, liite 3). Ilmoitetuista kohteista 37 on toteutunut tai toteutumassa (joista yhteen on yhdistetty kaksi erikseen ilmoitettua kohdetta), 12 peruttu tai rauennut, 11 hylätty ja yhden käsittely kesken. Kohteiden yhteispinta-ala on 143 hehtaaria ja niistä suurin osa sijaitsee Padasjoella ja Lammilla (liite 4). Kohteista suurin osa on pienehköjä ja toteutettu luonnonarvokaupalla ja KEMERAn ympäristötuella. Erillisten kohteen lisäksi hankkeen aikana toteutui yksi luonnonhoitohanke Padasjoen Toritussa, Tässä Toritun Metsäluonto-hankkeessa laadittiin Toritun kylän läheisyyteen luontopolku lähiympäristön luonnonhoitoineen.

3.2. Koulutus (osaamisen lisääminen)

Hankkeen tavoitteena ollutta metsänomistajien ja metsäammattilaisten koulutusta vapaaehtoisesta suojelusta on edistetty, Etenkin hankkeen ensimmäisenä vuonna järjestettiin säännöllisesti luonnonsuojelubiologiaan ja luonnonsuojeluun liittyvää koulutusta. Vuonna 2005 perustettiin Evolle viisi mallikohdetta, joita käytetään metsänomistajien, metsäammattilaisten sekä metsäopiskelijoiden koulutuksessa. Hankkeessa on myös kehitetty pisteytyskokeilu (liite 5), joka on keino tarjottavien kohteiden luonnonarvojen ja suojelusoveltuvuuden arviointiin. Pisteytys on luonteeltaan havainnollistava ja on tarkoitettu esim. mallikohteiden yhteydessä käytettäväksi tai metsänomistajan avuksi oman mahdollisen kohteen luontoarvojen arviointiin.

3.3. Toimintakulttuurin kehittäminen

Toimintakulttuurin parantaminen yhteistyötä lisäämällä on ollut hankkeen perusajatus, mitä on toteutettu johdonmukaisesti hankeorganisaation laadinnassa sekä toimintamallien kehittämisessä. Säännöllistä yhteistyötä sekä vuorovaikutteista suunnittelua ja päätöksentekoa on pyritty toteuttamaan projekti- ja verkostoryhmissä.

3.4. Tiedotus

Hankkeesta on tiedotettu etenkin sen alkuvaiheessa aktiivisesti. Päättiedotuskanavana ovat toimineet hankkeen seitsemän tiedotustilaisuutta Padasjoella ja Lammilla, joihin oli myös kutsuttu tiedotusvälineiden edustajia. Tiedotustilaisuuksia oli suunniteltu järjestettäväksi myös keväälle 2006 Asikkalaan ja Tuulokseen, joista kohdehakemuksia on tullut vähemmän. Nämä kuitenkin peruttiin, koska mahdollisten kohteitten toteuttamiseen ei enää ollut varoja. Hankkeesta on lisäksi tehty lehdistötiedotteita. Hanketta on esitely myös useissa paikallis- ja maakuntalehdistön artikkeleissa sekä kolmessa aluetelevision uutisissa ja neljässä alueradion ohjelmassa. Hankkeen toimijat ovat tiedottaneet Hämeen Metsosta omissa tiedotuslehtisissään, verkkosivuillaan sekä omissa tilaisuuksissaan.

4. Arviointi

4.1. Toimijoiden kokemukset

Tässä esitetyt kokemukset perustuvat lähinnä projektiryhmän jäsenten kokouksissa ja keskusteluissa esille tuomiin näkemyksiin. Järjestelmällinen palaute on tarkoitus kerätä syksyllä. Niinikään verkostoryhmän jäsenten palaute kerätään ryhmän v. 2006 kokouksissa.

Pääsääntöisesti hankkeen toiminta ja saavutukset koetaan myönteiseksi. Yhteistoimintaverkoston avulla saatiin lisättyä METSO-ohjelman yleistä tunnettavuutta maanomistajien keskuudessa sekä tiivistettyä viranomais- ja toimijayhteistyötä. Toisaalta, kuten usein tämäläisissä hankkeissa Hämeen Metsolle oli luonteenomaista eri toimijoiden vaihteleva motivaatio ja sitoutuminen hankkeeseen. Kaikki toimijat tai heidän edustajansa eivät selvästikään nähneet hanketta yhtä mielekkäänä kuin toiset.

Verkostohankkeeseen ilmoittautui runsaasti kohdehakemuksia, enemmän kuin mitä olemassa olevan rahoituksen pohjalta voidaan toteuttaa, Verkostohankkeen osuutta kohteiden hankinnassa on kuitenkin vaikea arvioida, koska huomattava osa kohteista olisi todennäköisesti toteutunut ilman hankettakin. Tämä on yksi yhteistoimintaverkostohankkeiden arvioinnin ongelma: vapaaehtoisen suojelun muut toimintamuodot, etenkin luonnonarvokauppa, kytkeytyy niin tiiviisti verkostohankkeeseen, että niiden erillinen arviointi on vaikeaa.

Yhteistoimintaverkoston tarpeellisuus ja sen tuoma lisäarvo onkin herättänyt aika ajoin keskustelua projektiryhmässä. Yhteistoimintaverkoston arvo lienee juuri

yhteistoiminnassa, tiedottamisessa sekä yleisessä tietoisuuden lisäämisessä. Sen sijaan mikäli yhteistoimintaverkostojen tarkoitus nähdään vain ensisijaisesti kustannustehokkaassa kohteiden hankinnassa sekä ”volyymin lisäämisessä” ne lienevät tähän tarkoitukseen turhan raskaita ja asiat voitaisiin hoitaa lähinnä viranomaistyön ja metsänhoitoyhdistyskentän kautta, joskin tämäkin vaatisi ainakin alkuvaiheessa ohjausta sekä koulutusta. Hämeen Metson projektiryhmä on tuonut yhden lisätason kohteita tarjoavien maanomistajien sekä niitä rahoittavien viranomaisten väliin, mikä on osittain sekavoittanut hakemusten käsittelyä ja niistä annettuja mielipiteitä. Toisaalta yhteistoiminnan lujittuminen on näkynyt lisääntyneenä luottamuksena. Laaja, eri toimijoiden konkreettinen yhteistyöryhmä, joissa maanomistajat ovat vahvasti edustettuina, antaa mahdollisuuden aidon yhteistyön kautta tapahtuvaan kehittämiseen. Tällaisen ryhmän voidaan siten ajatella puskuroivan mahdollisia konflikteja paremmin kuin yksittäisen viranomaisen.

Hämeen Metsossa toteutetussa kohteiden hankinta, kohteiden arviointi sekä sopimusten teko on pääsääntöisesti sujunut hyvin ja kaikkia eri rahoitusmuotoja on käytetty (liite 3). Yleisesti voidaan todeta maanomistajien suosineen Metsäkeskuksen kautta kanavoitunutta rahoitusta, mihin osaltaan syynä lienevät yleiset ennakoasenteet Ympäristöhallinnon luonnonsuojelun toteutusta kohtaan.

Vapaaehtoisen suojelun toteuttamiseen liittyy vielä runsaasti epäselvyyksiä, ongelmia ja kehittämistä, joihin törmättiin Hämeen Metsossakin.

Suojelun määräaikaisuus on periaatteellisesti ongelmallista siihen liittyvän epävarmuuden vuoksi sekä rahoittajan että maanomistajan kannalta. Useimmilla kohteilla luontoarvot lisääntyvät hitaasti, joten ensimmäisen kymmenvuotiskauden sopimus voidaan nähdä useilla kohteilla eräänlaisena investointina, joka osoittautuu hyödyttömäksi, mikäli sopimusta ei jatketa. Maanomistajan kannalta taas kohteen rahallinen arvo vastaavasti heikkenee sopimuskauden aikana ja aiheuttaa tulonmenetyksiä mikäli sopimusta ei jatketa. Maanomistajien haluttomuus sopimuksen jatkamiseen näyttää kuitenkin Hämeen Metson maanomistajien mielipiteiden mukaan varsin vähäiseltä (ks. 4.2). Määräaikaisen suojelun ongelmia voitaisiin kehittää esimerkiksi ehdollistamalla suojele ainakin tietyillä luontotyypeillä vaikkapa 10+20 vuoden ehdollisiksi sopimuksiksi.

Luonnonarvokaupassa maanomistajan saama korvaus on suurelta osin määräytynyt täyden korvauksen periaatteen pohjalta eli hakkuuarvon mukaan. Luontoarvot ovat vaikuttaneet korvauksen suuruuteen merkittävinä täydentävinä tekijöinä. Huomionarvoista on, että kokeiluluonteiden vuoksi kohteita on rahoitettu ilmoittautumisjärjestyksessä, mikäli kohde on katsottu kriteereiden mukaan rahoituskelpoiseksi. Kohteet eivät siis ole joutuneet kilpailemaan toisiaan vastaan eikä niitä ole ”rankattu”. Tulevaisuudessa olisi kuitenkin syytä miettiä olisiko järkevämpää kerätä kohdeilmoittautumisia pitemmältä ajanjaksolta esim. puolivuotis- tai kokovuotisjaksoin, jolloin todella voitaisiin valita parhaat kohteet.

Hoito- ja ennallistamistoimien rahoitusta tulisi kehittää ja esim. tarjota sellaisillekin kohteille mahdollisuus vapaaehtoiseen suojeluun, mitkä tällä hetkellä eivät täytä kriteerejä. Toisin sanoen nykytilanteesta riippumatta maanomistajalle tarjottaisiin mahdollisuus suojeluun, mikäli hän sitoutuu tiettyihin toimenpiteisiin (esim. lahopuumäärän lisääminen ja tavoitetason sekä jatkumon ylläpitäminen).

Vapaaehtoisen suojelun kohteiden ja luonnonsuojelulain suojeltujen luontotyyppien päällekkäisyyden aiheuttamia ristiriitatilanteita tulee välttää. Tilanteet, joissa maanomistaja tarjoaa tiedossa olematonta luontotyyppiä oma-aloitteisesti suojeluun ja se suojellaankin lakisääteisesti voivat johtaa hankaliin tilanteisiin.

4.2. Maanomistajien kokemukset

Maanomistajien kokemukset perustuvat metsätalousinsinööriopiskelija Riikka Fennanderin valmisteilla olevaan AMK-opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on selvittää maanomistajien kokemuksia Hämeen Metsosta ja METSO-ohjelman vapaaehtoisista suojelukeinoista. Työssä haastateltiin v. 2006 alkuun mennessä sopimuksen tehneet (myös tekeillä olevat) 20 metsänomistajaa.

Suurin osa maanomistajista osallistui hankkeeseen omasta aloitteestaan. Seitsemälle maanomistajalle metsänhoitoyhdistyksen neuvoja tai naapuri metsänomistaja oli ehdottanut osallistumista. Tutun paikan säilyttäminen ennallaan oli vaikuttanut eniten hankkeeseen osallistumiseen. Luonnon monimuotoisuuden säilyminen ja rahallinen korvaus vaikuttivat osallistumiseen lähes yhtä paljon. Myös jälkipolville suojeleminen oli vaikuttanut päätökseen paljon. Se, että kohteella ei olisi ollut muutakaan käyttöä, ei vaikuttanut lainkaan suurimman osan päätökseen osallistua. Velvollisuudentunto jakoi maanomistajien mielipiteet selvästi. Kahdeksan maanomistajan päätökseen velvollisuudentunto ei ollut vaikuttanut lainkaan. Viiden päätökseen se oli vaikuttanut paljon tai erittäin paljon. Lisäksi viiden päätökseen velvollisuudentunto vaikutti jonkin verran. Kaksi maanomistajaa ei osannut sanoa vaikuttiko velvollisuudentunto päätöksentekoon vai ei.

Tarjouksen käsittely oli edennyt suurimman osan kohdalla ongelmitta. He olivat sitä mieltä, että käsittely sujui nopeasti ja joustavasti. Sopimuksen tekoon kuluneen ajan he kokivat sopivana tai eivät pitäneet sitä liian pitkänä. Kahdessa tapauksessa maanomistaja joutui ihmettelemään tapahtuuko tarjouksen käsittelyssä mitään. He kokivat kuluneen ajan pitkänä ja olisivat toivoneet edes jonkinlaista yhteydenottoa. Toinen heistä joutui itse ottamaan kaksi kertaa uudelleen yhteyttä hankkeen toimijoihin ennen kuin mitään tapahtui. Yhdessä tapauksessa maanomistajan halu osallistua hankkeeseen kyseenalaistettiin hankkeen toimijoiden taholta kahteen otteeseen. Yhdellä kohteella hankkeen projektiryhmän edustajat, metsäkeskus ja ympäristökeskus olivat eri mieltä luonnonsuojelubiologisten kriteerien täyttymisestä. Maanomistaja oli halukas suojelemaan alueen ja ihmetteli miten toimijoiden näkemykset kriteereistä ja METSO-ohjelman toteuttamisesta voivat olla niin erilaiset. Kaksi ensiksi mainittua hylkäsivät kohteen, koska kriteerit eivät heidän mielestään täytyneet. Ympäristökeskuksen edustaja kuitenkin hyväksyi kohteen, koska kriteerit täytyivät. Yksi maanomistaja piti outona sitä, että kohteella piti käydä kolmen eri toimijan kanssa mutta kertoi käsittelyn muuten sujuneen hyvin.

Yksi maanomistaja mainitsi haastattelun yhteydessä tunteneensa itsensä hieman jyrätyksi sopimusta tehtäessä, koska kohteesta tehtiin isompi kuin mitä hän olisi halunnut. Kuusi maanomistajaa puolestaan kertoi, että heidän toivomuksiaan oli kuunneltu kohteen rajauksessa tai korvausta määritettäessä. Suurin osa maanomistajista oli tyytyväinen tekemäänsä sopimukseen tai kauppaan. Yksi maanomistaja oli melko tyytyväinen ja neljä maanomistaja katsoi tehdyn tarjouksen olleen sellainen, että sen pystyi hyväksymään. Yksi maanomistaja kertoi, ettei

lukenut sopimusta tarkasti ja miettii nyt onko hän lähtenyt tielle, josta ei ole paluuta. Yhdeksän maanomistajaa kertoi myös keskustelleensa eri rahoitusmuodoista toimijoiden kanssa ja hyväksyneensä lopputuloksen.

Puolet maanomistajista piti saamaansa palkkiota sopivana ja oli tyytyväinen siihen. Kohtuullisena palkkiota piti viisi maanomistajaa ja yksi oli palkkioon melko tyytyväinen. Yksi maanomistaja tunsu olevansa eriarvoisessa asemassa palkkion määrittämisen suhteen, koska hänen muiden kuntien alueella olevia metsiänsä ei otettu palkkion laskennassa huomioon. Yksi maanomistaja kertoi keskustelleensa palkkiosta mutta ei uskonut pystyvänsä vaikuttamaan lopputulokseen kovinkaan paljon. Kolme maanomistajaa mainitsi ottavansa enemmänkin, jos vain tarjottaisiin.

Kymmenen maanomistajan mielestä palkkio vastaa kohteen luontoarvoja. Vain yksi maanomistaja ei katsonut palkkion vastaavan luontoarvoja ja kaksi epäili luontoarvojen ja palkkion vastaavuutta. Yhdeksän maanomistajaa uskoo palkkion korvaavan talouskäytön ulkopuolelle jättämisen aiheuttaman taloudellisen menetyksen. Viiden maanomistajan mielestä palkkio ei korvaa taloudellista menetystä. Maanomistajista, jotka tekivät kymmenen vuoden sopimuksen, 13 sanoi sopimuksen olevan sopivan pituinen. Kahdelta ei käydyn keskustelun luonteen takia kysytty suoraan mielipidettä sopimuksen pituudesta. Yksi maanomistaja ei pidä sopimuksen pituutta järjettömänä pitkänä, jolloin kohteesta on vielä ehkä jotain jäljellä sopimuksen päätyttyä.

Seitsemän maanomistajaa on epäillyt mahdollisuuksiaan päättää kohteen jatkosta sopimuksen päätyttyä. Kolme heistä mainitsi syyksi sen, ettei viranomaisiin tai valtioon voi luottaa. Suojelun jatkamista sopimuksen päätyttyä on ajatellut yhdeksän maanomistajaa. Kuusi heistä kuitenkin kertoi, että perilliset ovat todennäköisesti päättämässä kohteen tulevaisuudesta. Yksi maanomistaja oli ajatellut sopimuksen muuttamista paremmin hänen toiveitaan vastaavaksi tai vaihtoehtoisesti sopimuksen perumista. Lähes kaikki maanomistajat jatkaisivat tai harkitsivat jatkavansa suojelua, jos siitä maksettaisiin palkkio tulevaisuudessakin. Kolme maanomistajaa tuskin jatkaisi suojelua ilman palkkiota. Kahdeksan maanomistajaa piti osallistumisestaan hankkeeseen jatkuvana suojeluhenkisenä toimintana ja kaksi kertoi osallistumisensa olleen kokeilu.

Maanomistajat näkevät kehitettävää hankkeen tiedottamisessa. Hämeen Metson tarjoamasta mahdollisuudesta vapaaehtoiseen suojeluun pitäisi usean maanomistajien mielestä tiedottaa enemmän ja niin että tieto tulisi kaikille maanomistajille. Henkilökohtainen tiedottaminen mainittiin sekä suoramarkkinoinnin että metsänhoitoyhdistyksen ohjauksen ja neuvonnan muodossa. Tiedottamista toivottiin sekä käytettävissä olevista vaihtoehdoista että arvokkaista luontokohteista. Maanomistajilla on kuitenkin ristiriitainen käsitys siitä tietävätkö maanomistajat itse maillaan mahdollisesti sijaitsevista arvokkaista kohteista. Vapaaehtoisten suojelukeinojen laajentaminen koko Suomen alueelle mainittiin myös yhtenä kehittämismahdollisuutena.

Neljä maanomistajaa näki kehitettävää hankkeen toimijoiden työskentelyssä. Muutamassa tapauksessa yhteydenpito maanomistajaan oli hoidettu huonosti. Yhteydenpidon puute aiheutti maanomistajissa epätietoisuutta siitä johtaako heidän tekemänsä tarjous jatkotoimiin. Käsittelyn nopeudessa oli joidenkin maanomistajien kohdalla kehitettävää. Yksi maanomistaja mainitsi myös, että kohteella käymisestä

tulisi aina ilmoittaa maanomistajalle. Lisäksi yksi maanomistaja näki kehitettävää toimijoiden yhteistyössä, luonnontuntemuksessa ja toimijoiden valinnassa. Monen eri toimijan mukana olo aiheutti myös hieman hämmennystä.

Useampi maanomistaja toivoi yhteydenpitoa myös sopimuksen voimassaoloaikana. Mainittiin, että kohteella voitaisiin käydä, esimerkiksi sopimuksen puoli välissä, katsomassa tarvitseeko kohteella tehdä hoitotoimia. Kehittämistä nähtiin myös korvaussumman laskentatavassa. Maanomistajat, joille oli metsää useamman kunnan alueella katsoivat olevansa eriarvoisessa asemassa muihin maanomistajiin nähden korvausta laskettaessa. Yhden maanomistajan mielestä laskennassa voisi ottaa huomioon myös sen, jos maanomistaja on vuosien ajan omaehtoisesti suojellut tarjoamaansa kohdetta. Yksi maanomistaja koki sopimusehdot vaikeaselkoisiksi. Hänen mielestään ehdoista voitaisiin puhua enemmän jo ennen sopimuksen tekemistä.

Lähes kaikkien maanomistajien mielestä Hämeen Metson tyyppistä toimintaa kannattaa jatkaa tulevaisuudessa. Vain yksi maanomistaja katsoi että ”eiköhän nää hommat hoidu ihan muutenkin”. Maanomistajan halukkuudesta lähtevä suojelu nähtiin toimivampana ja parempana vaihtoehtona kuin pakkosuojelu.

4.3. Kohteiden arviointi

Hämeen Metsossa rahoitettujen ja rahoitettavien kohteiden luontoarvoja, niiden soveltuvuutta METSO-ohjelman kohteiksi sekä niiden merkitystä alueen monimuotoisuuden turvaamisessa arvioidaan Hämeen luonnonsuojelupiirin tekemillä inventoinneilla, joissa arvioidaan kohteen kasvillisuutta, kasvillisuutta sekä kääpälaajistoa. Koska inventoinnit ovat vielä kesken, ei niistä kertyviä tietoja ole tässä raportissa käytettävissä. Yleisesti voidaan todeta, että suurin osa toteutetuista kohteista ovat luonnonsuojelubiologiset kriteerit täyttäviä pienialaisia lehtoja, korpia ja puronvarsia. Luonnonsuojelubiologisista kriteereistä on tingitty jos alueen laajuus ja sijainti ovat olleet monimuotoisuuden turvaamisen kannalta erityisen edullisia. Tällaisia kohteita on kuitenkin tarjottu melko vähän.

Sosiaalisten perusteiden arvottaminen on nähty vaikeaksi. Asian tekee hankalaksi mm. se, että useilla maanomistajilla on henkilökohtainen, tunnepohjainen syy suojella kohdetta. Kohteella voidaan katsoa olevan arvoa esim. tuleville sukupolville, naapureille, kunnan asukkaille, yleensä ”ihmisille” jne. Laajasti ottaen varsin moneen kohteen syyt ovat ”sosiaaliset”. Tämän vuoksi Hämeen Metsossa on pyritty rajaamaan sosiaaliset perusteet tiukemmin, sellaisiin kohteisiin, joissa on merkittävää, mieluiten konkreettista tai dokumentoitua osoitusta sosiaalisia perusteita tukevasta toiminnasta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tilalla harjoitettu luontomatkailutoiminta, valtakunnallisen maisema-alueen status, merkitty retkeilyreitti tai vaikkapa kyläkeinu.

5. Yhteenveto ja kehittämissuhteita

Pääsääntöisesti Hämeen Metsosta saadut kokemukset ovat myönteisiä niin maanomistajien kuin toimijoidenkin osalta. Vapaaehtoisuus ja yhteistyö nähdään arvoina, joita kannattaisi kehittää tulevaisuudessakin. Myös kohteiden hankinnassa

on onnistuttu, kohteita ilmoitettiin huomattavasti enemmän, mitä voitiin toteuttaa ja tästä syystä aktiivinen kohdehankinnan markkinointi lopetettiin käytännössä vuoden 2006 alussa.

Käytännön kehittämisehdotusten tekeminen yhteistoimintaverkostotoiminnan kehittämisestä on kuitenkin vaikea, koska se riippuu olennaisesti niille asetettavista tavoitteista ja resursseista. Kokeiluhankkeille on kohdennettu rahaa, mikä on mahdollistanut Hämeen Metsossa koordinaation sekä edesauttanut toimijoiden motivaatiota. On vaikea arvioida miten Hämeen Metsossa käytettyjä toimintatapoja voidaan soveltaa, jos erillistä hankerahoitusta ei ole.

Joka tapauksessa vapaaehtoista suojelua kannattaa jatkaa tulevaisuudessa, mikä vaatii toimivaa yhteistyötä viranomaisten kesken. Suotavaa olisi, että päätökset uusista suojelun keinoista tehtäisiin nopeasti, jotta METSO-ohjelman jälkeinen tauko jäisi mahdollisimman lyhyeksi. Erillinen yhteistoimintaverkostoryhmä tarjoaa yhden toimintamallin tälle yhteistyölle. Projekti- ja verkostoryhmä lujittavat ja laajentavat yhteistyötä, sekä antavat luontevan kanavan vapaaehtoisen suojelun kehittämiselle. Maanomistajien aktiivinen mukanaolo lisää toiminnan luottamusta. Toisaalta useat ryhmät, joilla ei varsinaista valtaa ole saatetaan kokea tarpeettomiksi ja sekavoittaviksi, turhaa byrokratiaa lisääviksi elimiksi.

Yhtenä mahdollisena kehittämissuuntana voisi ajatella kevennettyä mallia, jossa jonkunlainen toimintaryhmä kokoontuisi esim. muutaman kerran vuodessa arvioiden hakemuksia ja päättäisi niiden toteuttamisesta esim. vuoden lopulla. Tämä mahdollistaisi toteutusvarojen tehokkaan käytön, sekä vapaaehtoisesti tarjottujen kohteiden aidon kilpailun. Haluttaessa ryhmä voisi myös aktiivisesti vastata alueellisiin suojelutarpeisiin esim. suuntaamalla varoja tiettyjen luontotyyppien hankintaan. Tällaista toimintaa voisi tukea alueellisella metsä- ja luonnonsuojelusuunnittelulla, viranomaistyön ohjauksella sekä yhteistyöllä ja/tai toiminnan mahdollistavalla rahoituksella.

LIITE 1 HÄMEEN METSON TOIMINTAELIMET

Koordinaatio: Hämeen ammattikorkeakoulu/Evo, Väinö Turpeinen (1.1.2004 – 31.12.2005), Henrik Lindberg (1.1.2006 – 31.12.2006)

Projektiryhmä: Pekka Pastila, pj. (maanomistajien edustaja)

Ilmari Häkkinen, (Hämeen amk/Evo, 1.1.2004 – 31.5.2005)

Rauni Itkonen, (Hämeen ympäristökeskus)

Vilho Laakso, (Itä-Hämeen metsänhoitoyhdistys)

Henrik Lindberg (Hämeen amk/Evo, 1.6.2005 – 31.12.2006)

Päivi Martinmaa-Koivisto, (Hämeen-Uudenmaan metsäkeskus)

Jukka Matilainen, (Hämeen-Uudenmaan metsäkeskus)

Antti Rikala, (maanomistajien edustaja)

Jukka Ruuhijärvi, (Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri)

Pasi Ruuska, (Kanta-Hämeen metsänhoitoyhdistys)

Väinö Turpeinen (Hämeen amk/Evo)

Koordinaattori on toiminut ryhmän sihteerinä.

Verkostoryhmä:

Jäsen Varajäsen

Eine Rosenberg-Riihimäki (metsänomistaja) Jari Yli-Talonen (Itä-Hämeen mhy)

Kustaa Heikkilä (metsänomistaja) Heikki Torkkola (metsänomistaja)

Aki Kaivola (MTK Etelä-Häme)

Reivo Järvenpää (Etelä-Suomen metsänom. liitto) Esko Laitinen (ESMOL)

Antti Koskimäki (Metsäkeskus Häme-Uusimaa) Jouni Rantala (Metsäkeskus)

Harri Kallio (Hämeen ympäristökeskus) Rauni Itkonen (Hämeen ymp.k)

Arvo Koskue (Riistanhoitoyhdistys Lammi, Hauho, Tuulos)

Kirsi Viikilä (Asikkalan luonnonystävät ry) Ilkka Kamppila (Asikk. luon.yst)

Marjo Kuisma (Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri) Raija Tuovinen (Keski-Hämeen ympäristöyhdistys)

Johanna Henttinen (Linnaseutu ry) Väinö Turpeinen (Linnaseutu ry)

Pekka Niemelä (Päijät-Hämeen maaseudun kehittämissyhdystys, Vesa Helanto (P-H maas.keh.yhd.)

Seppo Leppänen (Päijänne-instituutti)

Juhani Koivu Kanta-Hämeen lintutiet.yhd./SääksiS Marko Vauhkonen P-H lintut.yhd

Seppo Kallonen (Metsähallitus/m.luontopalv.) Arto Kinnunen (Metsähallitus/m.talous)

Timo Tuomola (Hämeenlinnan kaupunki) Markku Nieminen (Hämeenlinnan kaupunki)

Matti Yläne (UPM Metsä) Timo Lehesvirta (UPM Metsä)

Juha Tiainen (RKTL) Sanna Laaka-Lindberg (Lammin biol.asema)

Timo Rytönen (MTK-säätiö)

Tapio Mäki-Maukola (Lammin kunta) Tapio Tuominen (Lammin kunta)

Rauno Hännikäinen (Padasjoen kunta) Markku Mäkeläinen (Tuuloksen kunta)

LIITE 2 HÄMEEN METSON KEMERA-RAHOITUKSELLA TOTEUTETTAVIEN KOHTEIDEN PROSESSIKUVAUS

Luonnonarvokauppa

1. Metsänomistaja ilmoittaa allekirjoittamallaan lomakkeella kohteen hankkeen projektiryhmälle. Lomakkeessa tulee jatkossa olemaan myös kohta, jolla metsänomistaja antaa projektiryhmälle luvan ottaa kantaa kohteen rahoitukseen ja suostuu rahoitusasiakirjojen toimittamiseen tiedoksi projektiryhmälle. Projektiryhmä käsittelee rahoitusasiakirjoja luottamuksellisesti. Metsänomistaja voi käyttää metsäammattilaisia apuna ilmoituslomakkeen tekemisvaiheessa.
2. Projektiryhmä käsittelee ilmoituslomakkeen ja tiedottaa kannanotostaan asianosaisia, joita ovat tässä vaiheessa metsänomistaja, metsänhoitoyhdistys ja metsäkeskus.
3. Projektiryhmän kannanoton tiedoksi saatuaan metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö avustaa metsänomistajaa luonnonarvokaupan tarjouksen tekemisessä. Samalla metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö täyttää maastomittauksiin pohjautuen kohteesta perustiedot maastolomakkeelle.
4. Luonnonarvokaupan tarjous toimitetaan metsäkeskukseen ja tiedoksi myös projektiryhmälle, joka antaa tarjouksesta asiantuntijalausunnon. Projektiryhmän lausunto toimitetaan metsänomistajalle ja metsäkeskukseen.
5. Metsäkeskuksen rahoitusviranomaisen käy metsänomistajan kanssa aitoa luonnonarvokauppaa, jossa otetaan huomioon projektiryhmän lausunto sekä projektiryhmän valmisteleva luonnonarvokaupan hinnoitteluun tarkoitettu malli.
6. Mikäli kohteessa tai sen rahoituksessa tulee merkittäviä muutoksia kaupankäynnin aikana, metsäkeskus pyytää vielä projektiryhmän lausunnon muuttuneesta tilanteesta ennen luonnonarvokauppasopimuksen tekemistä.
7. Asian tultua sovituksi metsänomistaja ja metsäkeskus allekirjoittavat luonnonarvokauppasopimuksen. Metsäkeskus maksaa sopimuksen mukaisen korvauksen luonnonarvojen säilyttämisestä tai lisäämisestä metsänomistajalle viivytyksettä ja toimittaa rahoituspäätösasiakirjat tiedoksi myös projektiryhmälle.

Ympäristötukikohteet

1. Aluksi menetellään samoin kuin luonnonarvokaupan prosessikuvauksen kohdissa 1 ja 2.
2. Projektiryhmän kannanoton tiedoksi saatuaan metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö avustaa metsänomistajaa ympäristötukihakemuksen tekemisessä. Samalla metsänhoitoyhdistyksen toimihenkilö täyttää maastomittauksiin pohjautuen kohteesta perustiedot maastolomakkeelle.
3. Ympäristötukihakemus toimitetaan metsäkeskukseen ja tiedoksi myös projektiryhmälle, joka antaa siitä asiantuntijalausunnon, jossa otetaan kantaa lähinnä hakemuksessa oleviin muihin arvokkaisiin elinympäristöihin tai ympäristötukihakemukseen mahdollisesti kuuluvaan hoito- ja

käyttösuunnitelmaan. Projektiryhmän lausunto toimitetaan metsänomistajalle ja metsäkeskukseen.

4. Metsäkeskuksen rahoitusviranomaisen tarkastaa ympäristötukihakemuksen ja valmistele rahoituspäätöksen, jossa otetaan huomioon projektiryhmän lausunto.
5. Mikäli hakemuksessa olevien muiden arvokkaiden elinympäristöjen tai hoito- ja käyttösuunnitelman kohdalla tulee merkittäviä muutoksia rahoitushakemuksen viranomaiskäsitteilyn aikana, metsäkeskus pyytää vielä projektiryhmän lausunnon muuttuneesta tilanteesta ennen ympäristötukihakemuksen rahoituspäätöksen tekemistä.
6. Metsäkeskus tekee ympäristötuesta rahoituspäätöksen. Päätöksestä on 30 vuorokauden valitusaika, minkä jälkeen tuki voidaan maksaa metsänomistajalle.

Luonnonhoitohankkeet

1. Luonnonhoitohankkeet ovat usean tilan yhteishankkeita ja ne suunnitellaan ja toteutetaan Hämeen Metsossa projektiryhmän toimesta tai sen ohjauksessa. Projektiryhmä huolehtii hankkeiden valmistelusta ja rahoitushakemusten tekemisestä sekä täyttää maastomittauksiin pohjautuen kohteista perustiedot maastolomakkeelle.
2. Luonnonhoitohankkeista tehdään metsäkeskuksessa kaksi Kemera-rahoituspäätöstä. Ensimmäinen päätös koskee luonnonhoitohankkeen suunnittelun rahoittamista ja toinen päätös luonnonhoitohankkeen toteutuksen rahoittamista.
3. Luonnonhoitohankkeissa projektiryhmän ja metsäkeskuksen rahoittajaviranomaisen välinen yhteistyö on tiivistä ja joustavaa koko hankeprosessin ajan. Työskentelyssä otetaan huomioon se, että verkostohanke päättyy vuoden 2006 lopussa.

Jukka Matilainen ja Väinö Turpeinen

LIITE 3 KOHDETAULUKKO

Alustavia
ilmoittautumisia

Kunta	2004		2005		2006		Yhteensä	
	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha	kpl	ha
Asikkala	1	10	3	10,6	1	2	5	22,6
Lammi	4	17,3	14	47,2	0	0	18	64,5
Padasjoki	17	89,7	17	42,4	2	14,8	36	146,9
Tuulos	3	8,4	0	0	0	0	3	8,4
Yhteensä	25	125,4	34	100,2	3	16,8	62	242,4

Toteutuneet kohteet

Kunta	Yhteensä	
	kpl	ha
Asikkala	5	23,3
Lammi	13	47,4
Padasjoki	17	64,6
Tuulos	2	7,9
Yhteensä	37	143,2

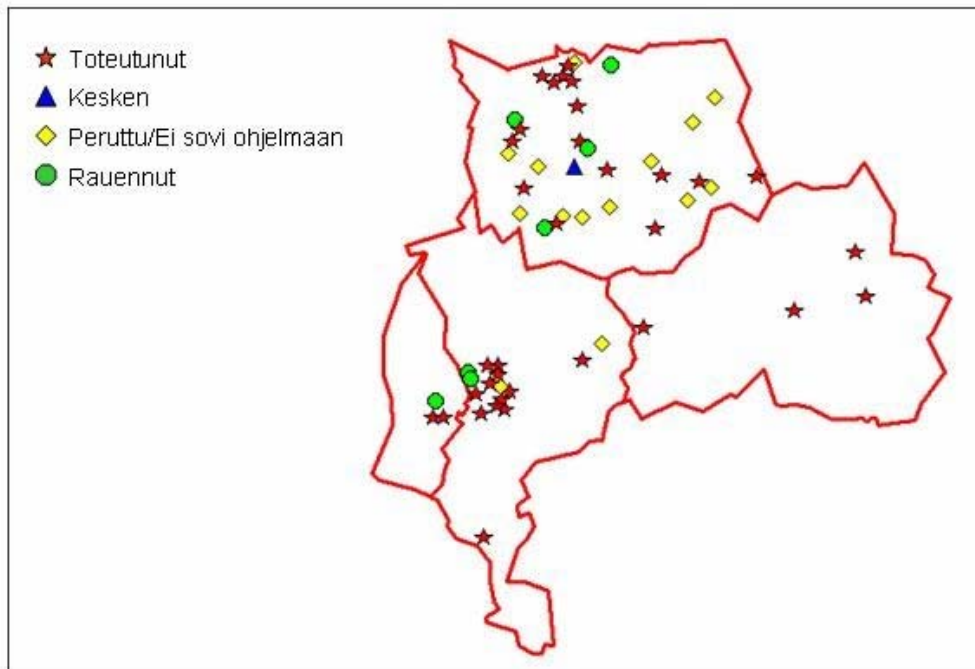
Toteutuneet kohteet rahoitusmuodoittain

Rahoitusmuoto	Yhteensä	
	kpl	ha
Luonnonarvokauppa	16	52,1
Ympäristötuki	12	53,3
Maanmyynti	4	13,3
Määräaikainen rauhoitus	3	22,5
Pysyvä rauhoitus	1	2
Luonnonhoitohanke	1	0
Yhteensä	37	143,2

Toteutumattomat
kohteet

Käsittely tilanne	Yhteensä	
	kpl	ha
Käsittely kesken	1	14,8
Peruttu	4	17,2
Ei sovi ohjelmaan	11	52,5
Rauennut	8	20,6
Yhteensä	24	105,1

LIITE 4 KOHDEKARTTA

LIITE 5 HÄMEEN METSON KOKEILUPISTEITYSOHJE

1. Kohteen perustyyppi:

Kangasmetsä

Lehto

Harjuluonto

Korpi

Metsäluhta, tulvametsä

Metsälaidun, hakamaa

Muu luontotyyppi _____

2. Topografia:

0 = tasainen maasto, ei rakenteellista vaihtelua

1 = maasto kumpuilevaa, maaperä pääosin tasarakenteinen

2 = maastossa selkeää rakennevaihtelua, esim. kosteampia painanteita

kivisyyttä ja vastaavaa pienipiirteistä vaihtelua

3 = maastossa useita erilaisia rakennepiirteitä, esim. kallioita, suolaikkuja ja vastaavia

3. Puuston ikä:

0 = valtapuuston ikä havupuilla alle 80, lehtipuilla alle 60

1 = havupuusto 80–120, lehtipuusto 60–80

2 = havupuusto 120–160, lehtipuusto 80–100

3 = havupuusto 160+, lehtipuusto 100+

4. Puuston rakenne:

0 = yhden puulajin metsikkö (mänty/kuusi/koivu, muita lajeja satunnaisesti)

1 = tasarakenteinen metsikkö, jossa valtapuuston seassa myös muita kasvupaikalle tyypillisiä talouspuulajeja

2 = sekapuusto, jossa ei juuri kerroksellisuutta ja ikävaihtelua

3 = sekapuusto, jossa myös ikävaihtelua, kerroksellisuutta ja tiheysvaihtelua

5. Jalopuut:

0 = ei

1 = yksittäisiä lehmuksia tai pähkinäpensaita tai muita jalopuita

2 = pieniä jalopuuryhmiä, yksittäisiä yksilöitä melko runsaasti

3 = järeitä/kookkaita yksilöitä ryhminä tai metsikkönä

4 = monipuolinen, runsas jalopuulajisto

6. Haapa:

0 = ei

1 = yksittäisiä, kookkaita haapoja tai nuorta kasvatuskelpoista haavikkoa

2 = järeitä haapoja ryhminä tai yksittäin runsaasti

3 = järeä haapametsikkö, myös nuoria, kasvavia haapoja

7. Lahopuun määrä:

0 = ei merkittävästi lahopuuta

1 = yksittäisiä lahoja pysty- tai maapuita siellä täällä, alle 10 kpl/ha

2 = lahoja pysty- tai maapuita harvakseltaan, pääosin samaa koko- ja ikäluokkaa, yli 10 kpl/ha

3 = eri-ikäisiä valtapuulajin pysty- ja maapuita merkittävässä määrin (useita kymmeniä/ha)

5 = eri lajien eri-ikäisiä pysty- ja maapuita, eriasteisesti lahonneita, merkittävässä määrin

7 = runsaasti lahopuuta, eri lajeja, eri-ikäisiä ja eriasteisesti lahonneita, pysty- ja maapuita, lahopuuston osuus kasvavaan puustoon verrattuna huomattava (kappalemääränä tai tilavuusosuutena yli 10 %)

8. Harvinaiset tai uhanalaiset lajit:

0 = ei erityisiä lajihavaintoja, tyypillinen lajisto

1 = alueella esiintyy jokin yksittäinen, ko. luontotyyppille ominainen kasvilajiharvinaisuus

2 = alueen lajistossa esiintyy useita ko. luontotyyppille ominaisia lajiharvinaisuuksia

3 = alueen lajistossa on tavattu useita eri lajiryhmiin kuuluvia harvinaisuuksia

4 = alueella esiintyy eri lajiryhmien harvinaisuuksia ja alue on joidenkin harvinaisten lajien merkittävä lisääntymisalue tai ainoa tunnettu esiintymisalue seudulla

5 = em. lisäksi varmistettu/tunnistettu havainto jonkin uhanalaisen lajin esiintymisestä, jonka ympäristöviranomaiset ovat toimittaneet maanomistajalle tiedoksi

9. Kohteen sijainti:

0 = kohde on erillinen, pienehkö – alle 3 ha – tai kohde yli 2 km etäisyydellä muista merkittävistä Metso-kohteista tai olemassa olevista suojelualueista

1 = kohde on merkittävän kokoinen – yli 3 ha – tai alle 2 km etäisyydellä olemassa olevasta suojelualueesta tai muusta monimuotoisuuden kannalta merkittävästä kohteesta

2 = kohde on alle 2 km etäisyydellä olemassa olevasta suojelualueesta ja laajuutensa – yli 3 ha – tai luontotyyppinsä puolesta täydentää merkittävästi ko. kohdetta

3 = kohde rajautuu olemassa olevaan suojelualueeseen tai on siihen yhteydessä lyhyellä ekologisella käytävällä tai

10. Maisema:

0 = kohde sijaitsee sulkeutuneessa ympäristössä, jolla ei ole juuri yleistä merkitystä lähi- tai kaukomaisemassa

1 = kohde on osa laajempaa yleistä erilaisten maankäyttötoimintojen rikkomaa maisemakokonaisuutta

2 = kohde on osa ehjää maisemakokonaisuutta, kylämiljöössä tai paikalliskulttuurin kannalta muuten merkittävässä ympäristössä

3 = kohde on osa laajempaa ehjää maisemakokonaisuutta, merkittävän matkailukohteen läheisyydessä tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaassa ympäristössä

11. Virkistyskäyttö:

0 = ei erityistä merkitystä yleiselle virkistyskäytölle

1 = kohteella on paikallista merkitystä ulkoilumaastona, mutta ei erityisiä kaavavarauksia tai ulkoilujärjestelyjä

2 = kohteella on merkitty ja yleisesti käytetty ulkoilureitti tai vastaava

3 = kohde on osa laajempaa ulkoilureittikokonaisuutta tai sijaitsee yleisen ulkoilu/virkistysalueen välittömässä läheisyydessä

12. Elinkeinotoiminta, matkailu:

0 = kohteella ei erityistä merkitystä matkailulle

1 = kohde sijaitsee merkittävän matkailukohteen tai matkailijoiden käyttämän kulkuyhteyden läheisyydessä

2 = kohde on merkittävä vetovoimatekijä paikalliselle matkailun yritystoiminnalle

3 = kohde on merkittävä vetovoimatekijä seudulla toimiville matkailuyrittäjille valtakunnallisessa ja kansainvälisessä markkinoinnissa

13. Kohteen luonnontilaisuus:

0 = viljelymetsikkö, talousmetsää

1 = luontaisesti syntynyt puusto, hoidettu talousmetsänä

2 = luontaisesti syntynyt puusto, luontainen puulajirakenne säilynyt hakkuissa ja hoitotoimissa

5 = luonnontilainen, hakkuiden/hoitotoimien jälkiä ei näy

14. Kehittyvä kohde – muutoskohde:

0 = kohde on vakaa, luonnon monimuotoisuus ei pitkälläkään aikavälillä ole muuttumassa merkittävästi

1 = kohteen arvo lisääntyy sopimuskaudella tai luonnon monimuotoisuutta voidaan helposti lisätä hoitotoimilla

2 = sopimuksella voidaan estää kohteen pysyvä tai pitkäaikainen haitallinen muutos tai sopimus on edellytys kohteen tai sen välittömän lähiympäristö arvon säilymiselle

Muuta

10 = kohde on äskettäin palanut tai monimuotoisuuden edistämiseksi kulotettu metsikkö, jossa on runsaasti hiiltynyttä puuainesta

5 = järeän palaneen puuaineksen esiintyminen tai palohistoriasta kertovat metsän rakennepiirteet

5 = vesitaloudeltaan luonnontilainen tai helposti luonnontilaiseksi palautettava korpi, metsäluhta tai tulvametsä

5 = alueella lähteisyyttä, tihkupinta, puro, noro tai voimakas pohjavesivaikutus

2 = sijaitsee metsä- tai luonnonsuojelulla turvatun samaa elinympäristöä sisältävän alueen läheisyydessä

2 = kohde sijaitsee kookkaan harjun läheisyydessä

2 = sijaitsee luonnontilaisen tai luonnontilaisen kaltaisen pienveden läheisyydessä